

GŁÓWNY
URZĄD
STATYSTYCZNY

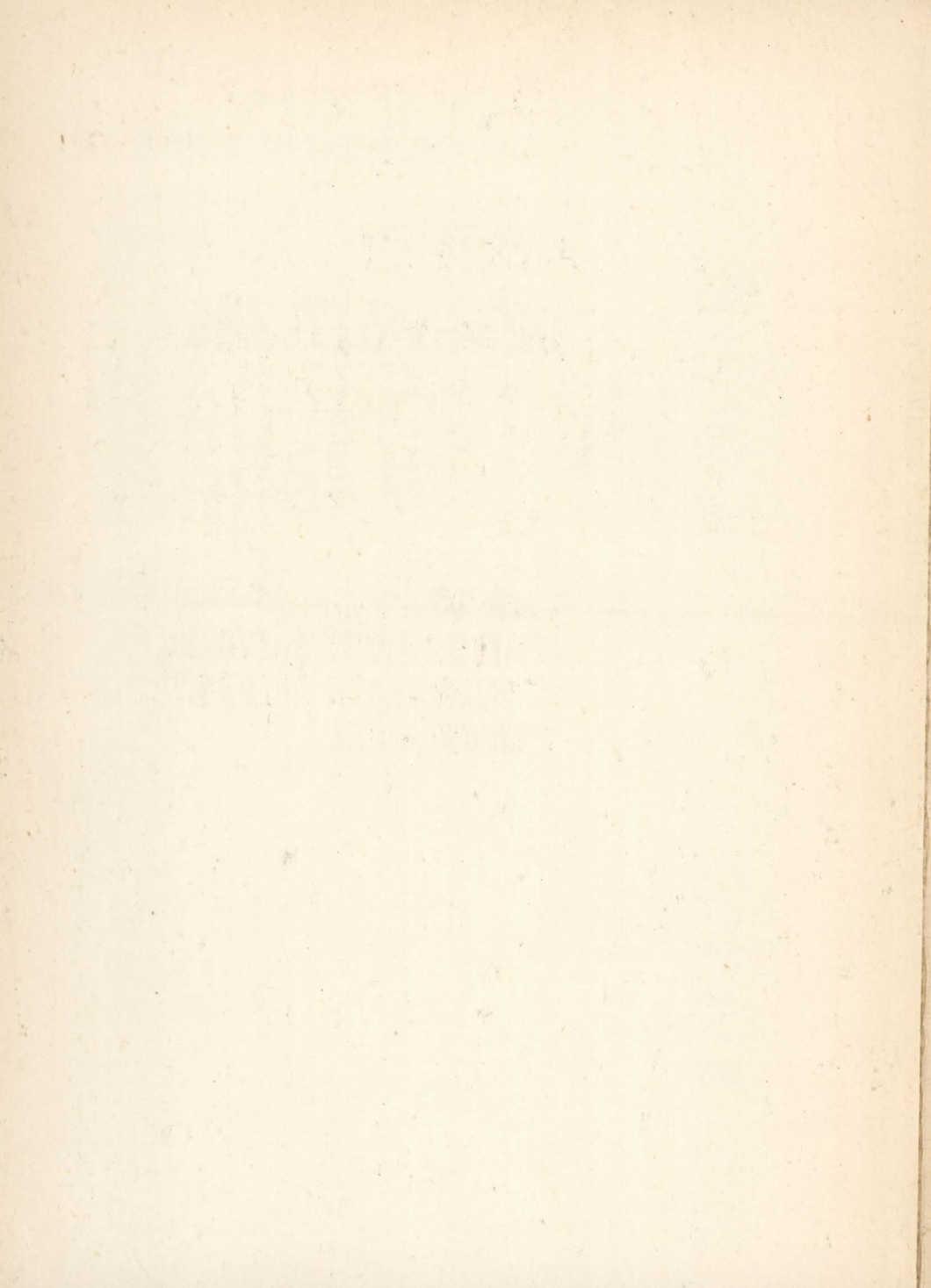
OŚRODEK BADAWCZO-ROZWOJOWY
SYSTEMU
PAŃSTWOWEJ INFORMACJI STATYSTYCZNEJ

1/82

SYSTEMY INFORMATYCZNE

seminarium

**SPIS '82
SYSTEMY INFORMATYCZNE
W WARUNKACH REFORMY
GOSPODARCZEJ**

1/82

**SYSTEMY
INFORMATYCZNE**

Materialy seminarium
SPIS '82

**SYSTEMY INFORMATYCZNE
W WARUNKACH REFORMY
GOSPODARCZEJ**

Warszawa 1982

A/110443

**SYSTEMY
INFORMATYCZNE**

Redaktor naukowy: dr Józef Oleński

Opracowanie redakcyjne: inż. Tadeusz Jaegermann

ORGANIZATORZY SEMINARIUM

POLSKA AKADEMIA NAUK
KOMITET STATYSTYKI I EKONOMETRII
Sekcja Organizacji i Przetwarzania Danych

POLSKIE TOWARZYSTWO EKONOMICZNE
ZARZĄD GŁÓWNY
Komisja Informatyki

OŚRODEK BADAWCZO-ROZWOJOWY
SYSTEMU PAŃSTWOWEJ
INFORMACJI STATYSTYCZNEJ przy GUS

ZARZĄD MECHANIZACJI I AUTOMATYZACJI
OPRACOWAŃ STATYSTYCZNYCH przy GUS

RADA PROGRAMOWA SEMINARIUM SPIS '82

Przewodniczący:
Z-ca przewodniczącego:
Członkowie:

prof. dr hab. Tadeusz Peche
doc. dr hab. Jerzy Kisielnicki
doc. dr Jerzy Eysymontt
dr Jan Iżkowski
prof. dr hab. Tadeusz Kasprzak
prof. dr hab. Andrzej Lisowski
dr Józef Oleński
prof. dr hab. Władysław Radzikowski
prof. dr hab. Tadeusz Walczak
prof. dr hab. Tadeusz Wierzbicki

Sekretarz naukowy Seminarium: mgr Henryk Dąbrowski
Sekretarz organizacyjny Seminarium: mgr Tomasz Bartel

SPIS TRESCI

	<u>Str.</u>
Od organizatorów Seminarium SPIS '82	
Wacław Cieplucha: Systemy informatyczne branży transportu samochodowego w warunkach realizacji reformy gospodarczej	1
Andrzej Dąbkowski, Elżbieta Wiśniewska: Mierniki celów rozwoju społeczno-gospodarczego w procesach modelowania makro, mezo i mikroekonomicznego	14
Henryk Dąbrowski: System danych operatywnych - STOPER /Etap I - dane miesięczne/	28
Leon Dorozik, Antoni Nowakowski: Model dziedzinowego systemu informatycznego zarządzania regionem w warunkach reformy gospodarczej	36
Mirosław Dyczkowski: Próba określenia wpływu przewidywanych zmian w centralnych systemach informatycznych na strukturę i funkcjonowanie obiektowych systemów zarządzania wspomaganego komputerem	57
Jerzy Eysymontt: Informacyjne aspekty planowania centralnego w reformie gospodarczej	68
Wiesław Flakiewicz: Typologia systemów informatycznych	90
Antoni Garbacik: Koncepcja standardowego systemu przetwarzania danych z formularzy statystycznych GUS	119
Jan Homa: Operacyjna adaptacja systemów regionalnej informatyki statystycznej	134
Tadeusz Jaegermann: Ochrona sfery prywatności respondentów w warunkach rozwiniętej komputeryzacji	144
Jerzy Kisielnicki: Warunki wspomaganie reformy gospodarczej systemami informatycznymi	157
Gustaw Mikieliewicz: Komputerowy system planowania gospodarki narodowej	172

Bolesław Olechowski: Wpływ reformy gospodarczej na rozwój banków podmiotowych SPIS	194
Stanisław Paradysz: Zmiany w sprawozdawczości statystycznej kształtowane reformą gospodarczą	209
Tadeusz Peche: Koncepcja Systemu Informatycznego Rachunkowości a reforma gospodarcza	235
Zygmunt Peuker: Baza normatywu Systemu Państwowej Informacji Statystycznej dotycząca definicji pojęć w warunkach reformy gospodarczej	255
Henryk Pietrowski: Kierowanie rozwojem zastosowań technik komputerowych w hutnictwie i przemyśle maszynowym w warunkach reformy gospodarczej	268
Andrzej Sokołowski: Niektóre zagrożenia informacji w systemach informatycznych	294
Bogdan Stefanowicz: Infologiczne uwarunkowania systemów informatycznych	302
Olgierd Sygierycz: "Ujednolicony zbiór informacji podstawowych - UZIP" dla przemysłu elektromaszynowego w Polsce /informacja o zawartości, budowie i eksploatacji/	314
Bolesław Szymański: Zasady przepływów informacji w SINTO	331
Tadeusz Walczak: System informacji statystycznej w warunkach reformy gospodarczej	341
Bolesław Warzecha: Systemy informatyczne uwarunkowane sytuacyjnie	356
Bolesław Warzecha: Systemy interakcji jednostek gospodarczych /nowy kierunek badań i zastosowań informatyki statystycznej w warunkach reformy/	398
Alicja Wińska, Józef Wierzbołowski: Przekształcenie podsystemu stosunków gospodarczych z zagranicą w RCI Cenplan w procesie wdrażania reformy gospodarczej	417

Prof.dr hab. Tadeusz Walczak
Główny Urząd Statystyczny
Warszawa

SYSTEM INFORMACJI STATYSTYCZNEJ W WARUNKACH REFORMY GOSPODARCZEJ

O potrzebie doskonalenia systemu informacji statystycznej oraz o jego dostosowaniu do aktualnych wymagań gospodarki i społeczeństwa mówimy nie po raz pierwszy. W ostatnim czasie, a zwłaszcza począwszy od 1973 r. wysiłki zmierzające do usprawnienia i unowocześnienia tego systemu prowadzone są pod wspólnym hasłem budowy systemu Państwowej Informacji Statystycznej /SPIS/, jako wewnętrznie spójnego systemu informacyjnego opartego na szerokim zastosowaniu środków informacji.

Do prac nad SPIS nawiązuję na samym początku referatu celowo dlatego, aby nie powstało wrażenie, że oto na kolejnym nowym etapie rozwoju, wobec zadań stojących przed statystyką w świetle potrzeb zarządzania w warunkach reformy gospodarczej, przystępujemy do formułowania założeń nowego systemu informacji, odkładając do lamusa wyniki kilkuletnich wysiłków nad projektowaniem i wdrażaniem SPIS.

Ze sformułowania roli systemu informacyjnego jako instrumentu poznania i narzędzia zarządzania wynika konieczność jego ciągłego doskonalenia i adaptacji do zmieniających się wymogów zarządzania. Jednocześnie jednak jedną z podstawowych cech każdego systemu informacji, a informacji statystycznej w szczególności, musi być jego stabilność informacyjna.

Pod pojęciem stabilności informacyjnej rozumiem zachowanie w przeciągu dowolnie długiego okresu czasu pewnego minimum niezmiennego zasobu informacji w postaci wskaźników zachowujących wymogi porównywalności, a więc liczonych według tej samej metody,

cenach itp. Brak takiej stabilności pozbawia każdy system informacyjny jednej z podstawowych zalet, zwłaszcza jeśli ten system dostarcza informacji służących nie tylko do podejmowania bieżących i operatywnych decyzji, ale i do programowania i podejmowania decyzji długofalowych.

W formułowanych kilka lat temu założeniach SPIS postawiono przed tym systemem trzy podstawowe wymagania:

- 1/ dostosowanie treści, zakresu i terminów opracowania informacji do potrzeb centralnych i terenowych organów planowania i zarządzania;
- 2/ zapewnienie dostarczenia informacji w treści i układach niezbędnych do badań naukowych;
- 3/ dostarczanie informacji dla potrzeb prowadzenia działalności politycznej, informacyjnej i oświatowej w społeczeństwie^{1/}.

Wydaje się, że wszystkie wymienione wymagania zachowują nadal w pełni swą aktualność. Jednocześnie jednak zmienione warunki zarządzania gospodarką w warunkach reformy oraz zaistniałe zmiany społeczne powodują, że w ramach SPIS trzeba będzie dokonać niektórych zmian polegających na dostosowaniu szeregu elementów tego systemu do wymogów wynikających ze zmieniających się warunków.

Charakterystyce tych zmian poświęcona będzie dalsza część referatu. Zmiany te dotyczą w szczególności:

- systemu udostępniania wyników i współpracy z odbiorcami informacji;
- treści informacji;
- organizacji obiegu informacji i związanej z tym organizacji funkcjonowania systemu informacji statystycznej.

Trzeba jednocześnie pamiętać, że zmiany w funkcjonowaniu systemu informacji statystycznej trzeba będzie wprowadzać w wa-

1/ p.T.Walczak: Podstawowe cechy Systemu Państwowej Informacji Statystycznej, Wiadomości Statystyczne, 1973 r. nr 6

runkach oddziaływania dwóch przeciwstawnych sobie tendencji a mianowicie nie malejących wymagań odbiorców informacji z jednej strony oraz rosnących trudności w pozyskiwaniu informacji - z drugiej.

Udostępnianie informacji i współpraca z użytkownikami informacji

System udostępniania informacji i współpracy z użytkownikami modyfikowany jest w kierunku rozszerzenia dostępności wyników badań statystycznych nie tylko dla organów władzy i administracji państwowej wszystkich szczebli, ale również dla przedsiębiorstw, organizacji społeczno-politycznych, oraz społeczeństwa. Chodzi o to, aby system informacyjny, budowany i utrzymywany wysokim kosztem społecznym przy współpracy ogromnej liczby przedsiębiorstw, organizacji i osób prywatnych uczestniczących w procesie tworzenia i przekazywania danych oraz w procesie przetwarzania i tworzenia informacji wynikowych, stał się rzeczywiście systemem społecznym, w którym dostęp do informacji byłby ograniczony jedynie względami tajemnicy państwowej i gospodarczej oraz względami ochrony praw osobistych obywateli. Taki społeczny charakter systemu informacji statystycznej sankcjonowany jest przepisami ustawy o statystyce państwowej z dnia 26 lutego 1982 r. /Dz.U. nr 7, poz. 58/.

Problem zwiększenia dostępności informacji statystycznej musi być także rozpatrywany w aspekcie ekonomicznym. Istniejące i zwiększające się ograniczenia mocy poligraficznych oraz trudności papierowe nie pozwolą zwiększyć w sposób istotny liczby rodzajów publikacji statystycznych oraz ich nakładów. Muszą być więc jednocześnie rozwijane inne formy udostępniania informacji uwzględniające swoiste potrzeby poszczególnych grup odbiorców oraz możliwości techniczne i organizacyjne organów statystyki. Wśród tych form, w zależności od rodzaju i zaintereso-

sowań odbiorców, doskonalenia wymagać będą zwłaszcza różne warianty "komputerowego" udostępniania informacji, zarówno w postaci danych zarejestrowanych na maszynowych nośnikach informacji, jak i w formie bezpośredniego dostępu do informacji za pośrednictwem urządzeń końcowych. Trzeba będzie także rozwijać i doskonalić tradycyjne formy bezpośredniego korzystania z informacji i opracowań statystycznych. Wymagać to będzie usprawnienia pracy informatoriów statystycznych, zarówno w Głównym Urzędzie Statystycznym jak i w wojewódzkich urzędach statystycznych, w których zainteresowani użytkownicy informacji mogliby skorzystać z potrzebnych im informacji na miejscu.

Usprawnienie i rozszerzenie działalności informatoriów będzie także jedną z form bezpośredniej współpracy urzędów statystycznych z odbiorcami informacji, którą urząd może i powinien wykorzystać do nawiązania bezpośredniej współpracy z użytkownikami informacji i zasięgania ich opinii o systemie informacji statystycznej.

Dostosowanie treści informacji statystycznej do potrzeb zarządzania w warunkach reformy

Zwiększenie dostępności do informacji nie może stanowić celu samego w sobie. Jednocześnie bowiem muszą nastąpić daleko idące zmiany w treści informacji. Dlatego drugi kierunek doskonalenia statystyki polega na lepszym dostosowaniu treści gromadzonych i opracowywanych informacji do swoistych potrzeb poszczególnych grup odbiorców.

Dążymy przy tym do lepszego zaspokojenia potrzeb zarówno organów planowania i zarządzania oraz władz państwowych i organów przedstawicielskich, jak i do zapewnienia pełniejszej i bardziej aktualnej informacji dla społeczeństwa.

Wśród ważniejszych kierunków modyfikowania i wzbogacania treści informacji statystycznej na uwagę zasługują zwłaszcza

te które zmierzają do wzbogacenia zasobów informacyjnych statystyki o takie wskaźniki, które pozwoliłyby bardziej wszechstronnie charakteryzować skuteczność funkcjonowania gospodarki narodowej w warunkach reformy oraz stopień osiągania celów społecznych zakładanych w planach rozwoju gospodarczego oraz sygnalizować powstawanie zakłóceń w rozwoju społeczno-gospodarczym. Mamy tu na myśli zwłaszcza:

1. Rozszerzenie informacji umożliwiających charakterystykę zmian efektywności gospodarowania i sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstw. Szczególne znaczenie mają informacje niezbędne do oceny wpływu różnych czynników na efektywność działalności przedsiębiorstw w przemyśle i budownictwie, o badanie efektywności działalności produkcyjnej w rolnictwie w zestawieniu z kształtowaniem się cen na wyroby nabywane i sprzedawane przez rolnictwo, o badanie efektywności obrotów handlu zagranicznego itp. Dla analizy efektywności gospodarowania niezbędny będzie szerszy zakres informacji o produkcji wyrażonej w miernikach netto, informacji o środkach trwałych, energochłonności i materiałochłonności, o zasobach siły roboczej itp. W programach badań i opracowań statystycznych wyższą rangę muszą uzyskać takie informacje dotyczące kosztów produkcji, rentowności oraz strat i zysków.
2. Doskonalenie organizacji i metod obliczania indeksów cen w odniesieniu zarówno do cen towarów rynkowych, jak i cen materiałów i innych wyrobów zaopatrzeniowych, które rzutują na koszty materialne produkcji, na nakłady inwestycyjne i wartość robót budowlano-montażowych.

Głębokie zmiany cen, zarówno te które już nastąpiły w zakresie żywności, paliw i energii, jak i te które następują w wyniku kalkulacji kosztów wytwarzania produktów i usług, oddziałują w sposób bardzo istotny na warunki materialne społeczeństwa i na ekonomiczne warunki działalności przedsiębiorstw.

Badanie aktualnego poziomu cen oraz mierzenie wpływu zmian cen na podstawowe wskaźniki statystyczne jest w chwili obecnej niezmiernie ważne, zarówno dla badań warunków bytu ludności, jak i dla statystyki gospodarczej gdzie uwzględnienie zmian cen stanowi niezbędny warunek zachowania porównywalności informacji podawanych w wyrażeniu wartościowym.

3. Wzbogacenie informacji o warunkach bytu ludności i czynnikach jego kształtujących o dochodach, cenach, zaopatrzeniu, warunkach mieszkaniowych, stanie zdrowotności, zagrożeniu środowiska naturalnego itp.

Niezależnie od konieczności sprostania zmodyfikowanym wymagom planowania - treść informacji statystycznych będzie modyfikowana w celu dostosowania jej do innych potrzeb władz państwowych, organów przedstawicielskich oraz zapewnienia szerokiej informacji dla społeczeństwa, nauki i organizacji społecznych.

Nowym, ważnym zadaniem systemu informacji statystycznej jest udostępnianie informacji przedsiębiorstwom. Samodzielność ekonomiczna i finansowa przedsiębiorstw w warunkach reformy postawi przed nimi zadanie właściwego programowania i planowania swojego rozwoju bez otrzymywania dyrektyw i wytycznych z góry, a wyłącznie na podstawie własnych analiz swoich możliwości produkcyjnych, potrzeb społecznych i interesów załogi. W tym celu przedsiębiorstwa będą musiały dysponować niezbędnymi informacjami. Informacje dotyczące działalności własnej przedsiębiorstwa uzyskiwać muszą od własnych wewnętrznych systemów informacji operatywnej, rachunkowości i statystyki.

Statystyka państwowa nie ogranicza przedsiębiorstw w gromadzeniu i przetwarzaniu danych statystycznych o ich własnej działalności i również w wykonywaniu tych funkcji nie może przedsiębiorstw wyręczać. Regulacje ze strony statystyki państwowej na tym odcinku dotyczą jedynie obowiązku stosowania w

planowaniu, ewidencji i sprawozdawczości ujednoczonych w skali kraju norm pojęciowych, klasyfikacji, nomenklatur i kodów. Ma to na celu zapewnienie jednoznaczności kategorii ekonomicznych i wskaźników zgodnie z ich treścią i ogólnie przyjętym znaczeniem.

Odrębnego omówienia wymaga stanowisko Głównego Urzędu Statystycznego wobec kwestii zbierania określonych informacji przez zrzeszenia. /zarówno obligatoryjne jak i dobrowolne/.

Stosownie do przepisów ustawy o statystyce państwowej /art. 18 ust.2/ zobowiązania do przesyłania informacji liczbowych niezbędnych zrzeszeniom do realizacji zadań wynikających ze współdziałania przedsiębiorstw w ramach zrzeszeń uznaje się za sprawę samych zrzeszeń.

Wychodzimy przy tym z założenia, że zgodnie z przepisami rozdziału 13 Ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych /Dz.U. nr 24 poz. 122/ rada zrzeszenia, będąca organem zarządzającym zrzeszeniem, składająca się z przedstawicieli przedsiębiorstw wchodzących w skład zrzeszenia nie dopuści do nakładania nadmiernych obowiązków sprawozdawczych na przedsiębiorstwa nie uzasadnionych rzeczywistymi potrzebami zrzeszenia. Z tego właśnie względu komentując intencje odnoszonych przepisów ustawy o statystyce państwowej wymagamy aby wnioski w sprawie zbierania informacji liczbowych przez zrzeszenia były akceptowane przez radę zrzeszenia. Oczywiście rzeczą jest, że jakiegokolwiek obowiązki informacyjne wobec zrzeszeń nie mogą dotyczyć przedsiębiorstw nie należących do danego zrzeszenia.

Główny Urząd Statystyczny nie wyraża także zgody na nakładanie na zrzeszenia obowiązków w zakresie sporządzania sprawozdań zbiorczych na rzecz ministerstw oraz władz terenowych.

Obieg informacji statystycznej w ramach reformy gospodarczej.

Organizacja obiegu i przetwarzania informacji jest tym elementem, który najsilniej odróżnia dotychczasowy system informacji statystycznej w Polsce od systemu, który będzie funkcjonował w warunkach reformy gospodarczej.

Jeszcze w 1981 r. około 50% zasobów informacji, którymi dysponował Główny Urząd Statystyczny przechodziło od przedsiębiorstw i innych jednostek gospodarki uspołecznionej przez kanał resortowych organizacji nadzorujących działalność przedsiębiorstw, a więc po drodze: przedsiębiorstwo - zjednoczenie /centrala/ - ministerstwo - GUS. Ten kanał obiegu informacji nazywamy kanałem resortowym. W odniesieniu do informacji operatywnych, gdzie szybkość opracowania i terminowość dostarczenia informacji użytkownikom odgrywa szczególną rolę, kanał resortowy miał znaczenie dominujące.

Przewidziana w zasadach reformy gospodarczej likwidacja pośrednich szczebli zarządzania, w tym zwłaszcza zjednoczeń, stwarza zasadniczo nową sytuację z punktu widzenia obiegu informacji zasilających SPIS.

Kanał resortowy musi zostać zastąpiony obiegiem skoncentrowanym całkowicie w organach statystyki państwowej po drodze: przedsiębiorstwo /jednostka podstawowa/ - wojewódzki urząd statystyczny - GUS. Obieg ten w odróżnieniu od obiegu resortowego nazywamy obiegiem terenowym.

Terenowy obieg informacji w SPIS wprowadza się już od kilku lat. Charakteryzuje się on bowiem szeregiem istotnych zalet w porównaniu do obiegu resortowego. Do najważniejszych zalet tej formy obiegu należy zaliczyć:

1. Zapewnienie otrzymywania danych jednostkowych umożliwiających opracowywanie informacji analitycznych pozwalających na

wszechstronniejsze naświetlenie zjawisk gospodarczych i społecznych. Chodzi tu zwłaszcza o umożliwienie opracowywania informacji w przekrojach działowo-gałęziowych i terytorialnych. Przy obiegu resortowym do GUS dopływają niemal wyłącznie informacje zbiorcze, zagregowane według resortów lub w niektórych przypadkach według zjednoczeń. Wartość poznawcza zagregowanej w ten sposób informacji jest w istotny sposób ograniczona.

2. Zapewnienie dopływu informacji do terenowych organów statystycznych i umożliwienie wojewódzkim urzędom statystycznym opracowywanie informacji o rozwoju społeczno-gospodarczym i wykonaniu planów w przekroju terenowym.
3. Uwolnienie jednostek nadrzędnych nad przedsiębiorstwami i central resortów od zbiorczych prac sprawozdawczych na rzecz organów statystyki państwowej.

Mimo, że terenowy obieg informacji wprowadzany jest stopniowo od szeregu lat i że GUS od dawna wypowiada się za większą jego racjonalnością w porównaniu do kanału resortowego, aktualne decyzje dotyczące likwidacji zjednoczeń jako pośredniego szczebla zarządzania stawiają przed organami statystyki szereg zadań nowych, które nie były przez te organy wykonywane mimo stosowania na niektórych odcinkach obiegu terenowego.

Te nowe zadania polegają przede wszystkim na znacznym rozszerzeniu tematyki informacji płynących kanałem terenowym, w tym zwłaszcza tematyki dotyczącej zapasów materiałowych, akumulacji, kosztów itp.

Prócz tego na organy statystyki państwowej spada obowiązek zapewnienia bezpośrednich kontaktów z przedsiębiorstwami i innymi jednostkami podstawowymi w sprawach szkolenia, instruktażu, zaopatrzenia w instrukcje i formularze statystyczne, kontroli poprawności informacji itp. Poprzednio, mimo stosowania

na niektórych odcinkach obiegu terenowego, zjednoczenia i inne pośrednie ogniwa zarządzania bardzo aktywnie współdziałały z organami statystyki państwowej i spełniały szereg ważnych funkcji organizacyjnych, szkoleniowych i kontrolnych. Przejęcie tych funkcji przez organy statystyki państwowej, w przeważającej mierze przez ich ogniwo wojewódzkie, będzie wymagał bardzo poważnych wysiłków ze strony tych organów, a jednocześnie znacznego ich wzmocnienia kadrowego i technicznego.

Ograniczenie i porządkowanie sprawozdawczości

Zmiana funkcji naczelných organów administracji państwowej w warunkach reformy oraz likwidacja lub zmiana charakteru pośrednich szczebli zarządzania spowoduje nie tylko konieczność zmiany obiegu informacji statystycznej /o czym była mowa wyżej/, ale wpłynie również na potrzebę wprowadzenia szeregu innych zmian w usytuowaniu systemów informacyjnych. Musi nastąpić zwłaszcza:

- zauważalne zmniejszenie obciążenia jednostek gospodarki narodowej obowiązkami sprawozdawczymi;
- likwidacja wielotorowości przekazywania i opracowywania informacji statystycznej.

Podjęte na tym odcinku prace zmierzają do uwolnienia systemu informacji statystycznej od balastu informacji związanych wyłącznie z nakazowo-administracyjnym systemem zarządzania, wyeliminowania danych powtarzających się w różnych sprawozdaniach, ograniczenia częstotliwości i szczegółowości badań, wprowadzania badań częściowych /reprezentacyjnych/ w tych przypadkach gdy badania pełne nie są konieczne, eliminowanie ze sprawozdawczości wszelkich danych nie mających swojego źródła w istniejącej ewidencji lub w wiarygodnym pomiarze itp.

Pilnym zadaniem stojącym przed Głównym Urzędem Statystycznym zgodnie z zasadami reformy gospodarczej jest uporządkowanie zadmiernie rozbudowanego wielokanałowego i zdeintegrowanego systemu informacyjnego w kraju.

Ustawa o statystyce państwowej przewiduje funkcjonowanie w kraju jednolitego systemu informacji statystycznej zwanego umownie statystyką państwową.

W zależności od tego jaki organ odpowiada za organizację i funkcjonowanie systemu w ramach statystyki państwowej przepisy ustawy wyróżniają statystykę centralną i statystykę resortową.

Statystykę centralną stanowi ta część systemu informacji, za organizację i funkcjonowanie której odpowiadają organy statystyki państwowej, a więc Główny Urząd Statystyczny i podległe mu wojewódzkie urzędy statystyczne.

Statystykę resortową stanowią systemy informacji statystycznej, za organizowanie i funkcjonowanie których odpowiedzialne są naczelne i centralne organy administracji państwowej, centralne związki spółdzielcze, organizacje społeczne oraz terenowe organy administracji państwowej stopnia wojewódzkiego.

Termin statystyka resortowa należy traktować oczywiście umownie z braku lepszego określenia na tę część informacji, która zbierana jest poza organami statystyki państwowej.

Zakłada się, że pod względem zakresu tematycznego i zawartości zasobów informacyjnych najważniejszą rolę w systemie statystyki państwowej odgrywać będzie statystyka centralna. Przedmiotem jej badań i opracowań będą te wszystkie informacje, w uzyskiwaniu których zainteresowane jest szersze grono odbiorców. W przypadku, gdy określone informacje niezbędne są wyłącznie do ściśle określonych celów właściwych dla zakresu działania danego resortu, związku lub organizacji - mogą być one wprowadzane przez dany resort lub organizację poza systemem statystyki centralnej.

Systemy statystyki resortowej spełniać więc będą rolę uzupełniającą system statystyki centralnej, zwłaszcza w takich dziedzinach jak komunikacja, specjalistyczne aspekty zachorowalności i ochrony zdrowia, turystyka, zabezpieczenie społeczne, badania opinii publicznej itp.

Różny jest również tryb wprowadzania obowiązków sprawozdawczych w systemach statystyki centralnej i resortowej. Zgodnie z przepisami ustawy o statystyce uprawnienia do nakładania obowiązków informacyjnych w systemie statystyki centralnej posiada Główny Urząd Statystyczny. W systemie statystyki resortowej do nakładania obowiązków informacyjnych uprawnione są naczelne i centralne organy administracji państwowej, centralne związki spółdzielcze, organizacje społeczne oraz terenowe organy administracji państwowej stopnia wojewódzkiego, jednakże wyłącznie po uprzednim uzyskaniu na to zgody Głównego Urzędu Statystycznego.

Obowiązki informacyjne wobec systemu statystyki państwowej /zarówno centralnej jak i resortowej/ mogą się wyrażać w sporządzaniu sprawozdań lub w przekazywaniu danych w innej formie, na przykład w formie wydruków komputerowych, maszynowych nośników danych itp.

Takie sformułowanie usankcjonowane w ustawie o statystyce państwowej /art. 16 i 17/ ma na celu:

- podkreślenie, że obowiązki informacyjne są traktowane szerzej aniżeli tradycyjne pojęcie sprawozdawczości na formularzach statystycznych i że w miarę rozwoju informatyki obowiązki te mogą być realizowane w formie bardziej nowoczesnej i mniej uciążliwej i pracochłonnej dla przedsiębiorstw;
- ustalenie, że organy administracji państwowej muszą uzyskiwać zgodę Głównego Urzędu Statystycznego również w przypadku zobowiązania przedsiębiorstw i innych organizacji do przesyłania danych w formie zestawień maszynowych czy nawet maszynowych nośników danych. Poprzednio nierzadkie były przypadki że takie

formy zbierania danych traktowano jako "zbieranie meldunków" nie mających charakteru sprawozdawczości.

Jednym z najważniejszych warunków sprawności systemu statystyki państwowej jest pełna metodologiczna zgodność obu jego członów: statystyki centralnej i resortowej. Warunkiem zachowania tej zgodności jest obowiązek stosowania we wszystkich systemach jednolitych pojęć, klasyfikacji nomenklatur i kodów ustalanych przez Główny Urząd Statystyczny w porozumieniu z Komisją Planowania przy Radzie Ministrów i innymi naczelnymi i centralnymi organami administracji państwowej.

Zachowaniu spójności informacyjnej statystyki państwowej sprzyjać także powinno porządkowanie i ujednoczanie dokumentacji źródłowej i systemów ewidencji państwowej. Przedsięwzięcia te stanowią także ważny czynnik wpływający na ogólne usprawnienie i obniżkę kosztów zbierania i przetwarzania informacji.

Jednym z zewnętrznych przejawów dążenia do zapewnienia spójności systemu statystyki państwowej jest ustawowe zobowiązanie Głównego Urzędu Statystycznego do opracowywania i przedkładania Radzie Ministrów wieloletnich programów badań statystycznych obejmujących całokształt badań statystyki państwowej, a więc zarówno program badań objętych zakresem statystyki centralnej /prowadzonej przez organy statystyki państwowej/ jak i statystyki resortowej - prowadzonych przez inne upoważnione instytucje.

Ustalenia powyższe stanowią istotne novum w stosunku do rozstrzygnięć obowiązujących poprzednio, kiedy to GUS przedkładał Radzie Ministrów do akceptacji wyłącznie program badań organów statystyki państwowej. Ujęcie w jednym programie wieloletnim całości badań statystycznych umożliwi odbiorcom pełniejszą orientację w całokształcie badań statystycznych prowadzonych w kraju, a jednocześnie stworzy warunki pełniejszej koordynacji tematycznej badań oraz wyeliminowania przypadków powtórzenia się analogicznych informacji w obu tych systemach.

Organizacyjnym narzędziem umocnienia spójności systemu statystyki centralnej i resortowej jest działająca przy Głównym Urzędzie Statystycznym Rada do Spraw Systemów Informacji Społeczno-Gospodarczej. W skład Rady pracującej pod przewodnictwem Prezesa GUS wchodzi przedstawiciele naczelnych, centralnych i terenowych organów administracji państwowej, organizacji społecznych oraz eksperci.

Rada stanowi forum opiniujące propozycje tematyki badań w ramach statystyki centralnej i resortowej, a więc wypowiadające się w podstawowych dla funkcjonowania systemu informacji statystycznej w kraju kwestiach podziału zadań pomiędzy statystyką centralną i resortową. Rada ma wpływ na porządkowanie systemu obciążeń sprawozdawczych nakładanych na jednostki gospodarki uspołecznionej oraz na wypracowanie kierunków doskonalenia ewidencji i jej powiązanie z systemami sprawozdawczymi.

Ważnym kierunkiem prac Rady jest wreszcie ustalanie kierunków rozwoju systemów informatycznych i zastosowań informatyki w planowaniu i zarządzaniu w powiązaniu z potrzebami rozwoju systemów informacyjnych. Prace Rady powinny stworzyć zatem podstawę rozpoczęcia porządkowania tak mocno krytykowanego obecnie nadmiernie rozbudowanego i nieuporządkowanego obiegu informacji w kraju i nie zawsze racjonalnego wykorzystania środków informacji.

Akcentując mocno potrzebę uporządkowania systemu informacyjnego w oparciu o koncepcję jednolitego systemu statystyki państwowej należy jednocześnie podkreślić, że w koncepcji tej zakłada się pełną samodzielność poszczególnych podmiotów gospodarczych /przede wszystkim przedsiębiorstw/ na odcinku kształtowania ich wewnętrznych systemów ewidencyjno-informacyjnych, których zakres tematyczny musi odpowiadać w pierwszym rzędzie potrzebom informacyjnym kierownictwa jednostek pracujących w warunkach reformy gospodarczej. Wewnętrzne systemy informacyj-

ne przedsiębiorstw muszą także zapewnić wykonanie obowiązków sprawozdawczych wobec statystyki państwowej.

Ten ostatni postulat oznacza, że wymagania informacyjno-sprawozdawcze wobec przedsiębiorstw nie mogą być formułowane bez uwzględnienia rzeczywistych możliwości obowiązującego w przedsiębiorstwie systemu ewidencji operatywnej i księgowej. Żądanie od przedsiębiorstw informacji nie mających pokrycia w ewidencji było często dodatkowym źródłem zniekształceń w danych przekazywanych przez przedsiębiorstwa jednostkom nadrzędnym lub organom statystyki państwowej.

W ramach ogólnego podporządkowania zasad nakładnia obowiązków informacyjnych na przedsiębiorstwa i inne jednostki gospodarki uspołecznionej należy zwrócić uwagę na potrzebę większej stabilizacji wymagań, aby umożliwić przedsiębiorstwom zapewnienie w ich wewnętrznych systemach ewidencyjnych niezbędnych danych z odpowiednim wyprzedzeniem w czasie. Ma to szczególnie duże znaczenie w tych przypadkach, gdy systemy informacyjne przedsiębiorstw realizowane są przy użyciu środków informatyki, wymagających pracochłonnych czynności związanych z opracowaniem nowych programów komputerowych.

Stabilizacji wymagań informacyjnych sprzyjać będzie obowiązek ogłaszania wykazów obowiązków sprawozdawczych w Monitorze Polskim lub w resortowych dziennikach urzędowych.